

Sosyal Sermaye Kavramı Bağlamında “Sivil Toplum Kuruluşları”

Abdullah Zübeyr AKMAN
İşleri Uzman Yardımcısı

Sosyal sermaye ve STK'lar arasında doğru orantı vardır. Eğer sosyal sermaye oranı artarsa, STK'ların sayısı ve gücü de o oranda artar. Etkin bir sivil toplum yapısı için sosyal sermaye birikimi önemli bir rol oynamaktadır.

2 1. yüzyıla geçiş sürecinde toplumlar, sosyolojik olarak bir dönüşüm geçirmişlerdir. Eskiye ait kavramların yerine yeniyi koyma çabasının bir sonucu olarak bazı kavramlar da değişime/dönüşüme uğramıştır. Bu değişim uluslararası düzeyde olduğu kadar ulusal düzeyde de kendini göstermiştir. Bu kavramlardan bir tanesi sosyal sermaye, bir diğeri ise STK'lardır. Bu kavramlar özellikle son akademik çalışmalar çerçevesinde birbirleriyle sıkı bir bağ kurmuşlardır. İlk olarak sosyal sermaye kavramına, daha sonra ise STK'yı oluşturan bileşenlerden birisi olan dernekler kavramına bakılacaktır.

Sosyal sermaye kavramı son yıllarda iktisat, siyaset, ekonomi ve sosyoloji disiplinlerinde sıkça kullanılabilir hale gelmiştir. Sosyal sermayenin ana tezi şudur: İlişkiler önemlidir. İlişkilerin gücü ve önemi insanların hayatında oldukça önemlidir. Çünkü insanlar, sahip oldukları ilişkiler sayesinde hayatlarını kolaylaştırabilirler. Örneğin, insanlar hasta olduklarında, arabalarını ya da evlerini satılığa çıkarmak istediklerinde dürüst ve güvenilir kişileri ararlar (Field, 2008: 1).

En temel tanımı ile sosyal sermaye: “*En az iki kişi arasında güvene dayalı bir şekilde oluşturulan bireyler, STK'lar ve kamu kuruluşları arasındaki koordinasyon faaliyetlerini kolaylaştırarak toplumun üretkenliğini arttıran güven, norm, iletişim ve ağlar bütünüdür*” (Karagül ve Masca, 2005: 39). Sosyal sermaye tanımının içinde genel olarak *güven, karşılıklık, ağlar, ilişkiler ve birlik duygusu* gibi kavramlar yer almaktadır (Özpinar vd. 2016: 168).

Coleman'a göre ilişkiler bireyden çok toplumu ilgilendirir. Ona göre toplum önemlidir ve bu önemlilik zayıf kesimlerin de sosyal

sermayeden faydalanabileceğini gösterir (Kitapçı, 2017: 31). Putnam'ın sosyal sermaye üzerine geliştirdiği teorinin bel kemiğini, bireysel hedeflere varmaktan ziyade kolektif hareket çerçevesinde hareket eden kitle oluşturur. Çünkü süregelen sosyal ilişkiler, bireylerin sosyal sermayesine olumlu katkıda bulunur (Keskin, 2008: 22). Fukuyama'ya göre sosyal sermaye, “*insanların ortak amaçları için gruplar ya da organizasyonlar halinde beraber çalışabilme yeteneğidir*” (Çalışkan, 2010: 7). Bu kapsamda değerlendirildiği zaman STK'lar (dernekler, vakıflar, sendikalar ve siyasi partiler vb.) sosyal sermaye oluşumu için çok önemli bir yerde durmaktadır. Örneğin hemşehri dernekleri, mesleki birlikler, dini ve eğitim alanındaki vakıflar vb. örgütlenmeler, sosyal sermayenin üretimi ve sürdürülmesinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

Toplum denilen olgu kendi başınıza gerçekleştirilebileceğiniz bir birliktelik değildir. İnsanın doğasında birliktelikler kurmak vardır (Aydemir ve Tecim, 2012: 45). Bu birliktelikler sayesinde en az iki insan veya daha fazlası bir topluluk ortaya koyabilmektedir. STK'lar bu tür birlikteliklerin asli kaynağını oluşturmaktadır. Çünkü dernek kurma düşüncesinin temelinde bir amaç ve hedef yatmaktadır ve bu amaç ve hedef çerçevesinde insanlar bir araya gelmektedir. Kısaca STK'lar, çoğu durumda genel bir yarar için çalışmak, sorumluluk almak ve sosyal gelişmeler karşısında bir ölçüde etkili olmak üzere kişilerin bir araya gelmesiyle oluşan, gönüllülük esasına dayanan ve kar amacı gütmeyen topluluklardır.

Bireylerin ya da toplumların bir araya gelerek en kolay oluşturabildikleri topluluklar STK'lardır. Konumuz dernekler olduğu için

bundan sonraki süreçte daha çok derneklere değinilecektir. Anayasa md.33. *“Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir”* demektir. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md.11. *“Dernek özgürlüğü, gerçek veya tüzel kişilerin, ticari amaçlar dışında, ortak çıkarların korunması ve gerçekleştirilmesi amacıyla az veya çok süreklilik taşıyan ve bir zaman diliminde bir araya gelerek birlikte hareket etmeleridir”* demektir (Metin ve Aslan 2007: 3). Zaten kolay kurulabilmesinin sonucu istatistiki bilgilere de yansımıştır. 2018 Ağustos ayı itibarıyla dernek sayısı 113.500, vakıf sayısı ise 5.530’dur. Bu özgürlüğün Anayasal birkaç sınırlama sebepleri dışında kısıtlanması mümkün değildir. Dernek kurmanın bu kadar kolay olduğu bir toplumda, dernek sayısı artar, sosyal ilişkiler gelişir, birliklik duygusu artar ve insanların kendilerini ifade etmesi kolaylaşır. Tüm bu süreç ise toplumun genelinde sosyal sermaye oranının artmasını sağlar.

Dernek kurma özgürlüğünün en basit ve anlaşılabilir faydası özellikle günümüzün yalnızlaşan bireyleri için, bir ifade biçimi ve faydalı olma duygusuyla birlikte kendilerini iyi hissetmelerinin bir yolu olmasıdır. Bireylerin derneklere üye olup, dernek faaliyetlerine katılmaları, onların artan bir şekilde yardım, spor, şehir yaşamı, sağlık, eğitim, müzik ve sanat etkinliklerine katılmalarının bir yoludur (Sezer, 2008: 15).

Sosyal sermaye oranının artması, genel olarak her kesim için yararlıdır. Bir toplumda sosyal sermaye oranı düşerse orada suç işleme oranı artar, mutsuz insan sayısı artar, komşuluk ve akrabalık ilişkileri zayıflar. Bu yüzden sosyal sermayeyi artırmanın bir yolu da STK kurmak, sayısını artırmak ve üye olmaktır. Dernek, çoğu durumda genel bir yarar için çalışmak, sorumluluklar almak ve sosyal gelişmeler karşısında bir öl-

çüde etkili olmak üzere kişilerin bir araya gelmesiyle oluşan, gönüllülük esasına dayanan ve kar amacı gütmeyen kişi topluluğudur (Sezer, 2008: 4). STK’lar, sosyal sermayeyi besleyen ana güçlerden bir tanesidir. Buralarda oluşan gönüllülük, görev ve sorumluluk bilinci, birlikte iş yapmak duygusu, ortak bir amaç, aidiyet duygusu gibi bir takım sosyal olgular dalga dalga yayılarak grup dışındaki kişilere de fayda sağlar. Bu yüzden bir ülke için STK’lar oldukça önemli bir yer tutar (Keskin, 2008: 16).

STK’ların ürettiği sosyal sermaye türü kendiliğinden oluşur ve burada önemli olan kavram *işbirliği*dir. Bu işbirliği oluşturulması sürecinde özellikle güven ortamının oluşturulması sürecinde devlet çok önemli bir role sahiptir (Yıldız ve Topuz, 2011: 207). En büyük kamu sosyal sermayesi ise güven ortamının genele yayılması ve herkesin refah içinde yaşamasıdır.

Toplumun genelinde güven duygusu varsa, bu sosyal sermayenin de var olduğunu gösterir. Güven duygusu olan toplumlar birbirlerine daha sıkı sarılırlar, yardım ederler ve STK kurarlar. Geçmiş zamanlarda ülkemizde bu durumların örnekleri mevcuttur. Örneğin; yüzyıllarca Anadolu’da hüküm sürmüş Ahilik teşkilatı, hem sosyal sermayenin hem de güven ve yardımlaşmanın bu toplumda yıllarca var olduğunun kanıtıdır. Bu güven ve yardımlaşma süreci, yüzyıllardan beri var olabilmiş ve günümüzde kendisini dernek ve vakıf gibi bir takım STK’larda gösterebilmiştir.

Son olarak sosyal sermaye ve STK’lar arasında doğru orantı vardır. Eğer sosyal sermaye oranı artarsa, STK’ların sayısı ve gücü de o oranda artar. Etkin bir sivil toplum yapısı için sosyal sermaye birikimi önemli bir rol oynamaktadır. Devlet, STK’lar ve diğer kurum/kuruluşlar, ülkenin sosyal sermayesinin artması için çaba göstermek zorundadırlar.

KAYNAKÇA

- Aydemir**, Mehmet A. ve Tecim, Erhan (2012). “Türk Toplumunda Aile ve Dinin Sosyal Sermaye Potansiyeli”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28, 43-59.
- Çalışkan**, Durmuş (2010). “Yenilikçi Oluşumlarda Sosyal Sermayenin Rolü ve Burdur İli Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Field**, John. (2008). “Sosyal Sermaye”, (Çevirenler: Bahar Bilgen- Bayram Şen). (2.Baskı), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karagül**, Mehmet ve Masca, Mahmut (2005). “Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme”, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1, 37-52.
- Keskin**, Musa (2008). “Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma: Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası Üyelerinde Sosyal Sermaye Düzeyi ve Belirleyicilerin Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kitapçı**, İsmail (2017). *“Piyasa Başarısızlıklarına Alternatif Bir Çözüm: Sosyal Sermaye Yaklaşımı”*, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 9(1), 28-45.
- Metin**, Yüksel ve Aslan, Gamze (2007). *“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde Dernek Özgürlüğü”*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(3), 271-298.
- Özpinar**, Şansel vd. (2016). *“Türkiye’de Üç Büyük Kentte Sosyal Sermayenin Bourdieu’nun Kavramsallaştırması Çerçevesinde Değerlendirilmesi”*, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 31(1), 167-199.
- Sezer**, T. Dündar (2008). *“Dernek Kurma Özgürlüğünün İçeriği ve Gelişim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(1), 1-58.
- Yıldız**, Zafer ve Topuz, Hüseyin (2011). “Sosyal Sermaye ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi Açısından Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, Sosyal Siyaset Konferansları, 6(2), 201-226.